

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สภาพสังคมไทยในปัจจุบันความเจริญทางด้านวัตถุเข้ามามีบทบาทสำคัญต่อสังคมไทยมากขึ้น ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ทำให้สภาพสังคมไทยเปลี่ยนแปลงไปจากวิถีชีวิต และวัฒนธรรมดั้งเดิม เกิดสื่อที่เร้าความสนใจและให้ความบันเทิงหลากหลายรูปแบบ เช่น สื่ออิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ รายการวิทยุ ละครโทรทัศน์ ภาพยนตร์ และสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ เป็นต้น สื่อดังกล่าวเข้ามามีบทบาทสำคัญ ต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมปัจจุบันมากกว่านิทานพื้นบ้าน ซึ่งเคยเป็นสิ่งถ่ายทอดความบันเทิงของคนในท้องถิ่นมาแต่อดีต นิทานเป็นเรื่องเล่าที่ถ่ายทอดสืบต่อกันมาทางมุขปาฐะ หรือ เล่าสู่กันฟัง ถือเป็นสิ่งบันเทิงที่หาได้ง่ายในอดีต นิทานนับว่าเป็นวรรณกรรมที่มนุษย์ทั่วโลกรู้จักกันมากที่สุด เพราะนิทานเป็นเรื่องเล่าที่อาจกล่าวได้ว่ามีมาคู่โลกนับตั้งแต่มนุษย์เริ่มมีภาษา รู้จักใช้ภาษา พูดเพื่อติดต่อบอกกล่าวเรื่องราวและความในใจต่อกัน ขณะเดียวกันมนุษย์ก็รู้จักใช้ภาษาพูดเพื่อเล่านิทานควบคู่กันไปด้วย (วิมล คำศรี, 2539, หน้า 11) นิทานเป็นเรื่องเล่าที่นิยมแพร่หลายทั่วไปของคนทุกชนชั้นและทุกถิ่น นิทานเป็นข้อมูลที่พบมากที่สุดและมีความสำคัญในการศึกษาวรรณกรรมท้องถิ่น เพราะนิทานจะเป็นแหล่งข้อมูลที่ประมวลเรื่องราวความรู้สึกนึกคิด วัฒนธรรม ความเชื่อของคนในแต่ละท้องถิ่นไว้อย่างชัดเจน และหลากหลาย สะท้อนให้เห็นถึงภูมิปัญญา และจินตนาการของคนในท้องถิ่นซึ่งเป็นเจ้าของนิทานนั้น ๆ (เรไร ไพรวรรณ, 2551, หน้า 27)

เนื้อเรื่องในนิทานส่วนใหญ่จะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ การประกอบอาชีพ ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และวัฒนธรรมที่สอดคล้องกับการใช้ชีวิตจริงของผู้เล่านิทานในพื้นที่นั้น ๆ นิทานกอร์ปด้วยเนื้อหาและอารมณ์ที่ผิดแผกแตกต่างกันอย่างกว้างขวาง มีตั้งแต่เรื่องที่หายากไปจนถึงเรื่องที่ประณีต เรื่องที่จงใจสะท้อนชีวิตจริงไปจนถึงเรื่องที่จงใจแฝงจากชีวิตจริง ทั้งนี้ทั้งนั้นการศึกษานิทานพื้นเมืองจะทำให้เราทราบถึงอารมณ์ ความคิดเห็น จินตนาการ ตลอดจนความเป็นอยู่ของประชาชนได้เป็น

อย่างดี (กิ่งแก้ว อัดถากร, 2514, หน้า 8) นิทานอาจเป็นเรื่องที่มีได้มุ่งแสดงประวัติหรือข้อเท็จจริงอะไร เล่าเพื่อความสนุกสนานเป็นจุดใหญ่ และมักสอดแทรกข้อคิด คติธรรมไว้ในเนื้อเรื่องด้วยการเล่า การฟังนิทานนอกจากจะทำให้เกิดความสนุกสนานเพลิดเพลินแล้ว นิทานยังมีหน้าที่ในการผจญมาตรฐาน จริยธรรมทางสังคมอีกด้วย (ประจักษ์ สายแสง, 2516, หน้า 57)

นิทานพื้นบ้านเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมชุมชน และเป็นเรื่องราวที่เล่าขานสืบทอดกันมา การศึกษานิทานพื้นบ้านจึงทำให้สามารถเข้าใจในสภาพแวดล้อม วิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม สามารถนำมาใช้ในงาน การพัฒนาคุณภาพชีวิตและสร้างสัมพันธภาพอันดีของคนในสังคมให้อยู่ร่วมกันอย่างปกติสุข ตลอดจนเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมของชาติด้านหนึ่งด้วย ช่วยให้สังคมมีระเบียบ เรียบร้อย ช่วยอธิบายความหมาย ช่วยตีความค่านิยมของสังคม (เสาวลักษณ์ อนันตสานต์, 2538, หน้า 46) นอกจากนี้นิทานยังสามารถหลอมรวมจิตใจของผู้คนในทุกวัย นอกจากนิทานจะให้ความบันเทิงแก่ผู้ฟังแล้วยังให้ข้อคิดคติสอนใจ และความรู้เกี่ยวกับวิถีชีวิต ตลอดจนความรู้ต่างๆ เกี่ยวกับวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีไทยซึ่งถือได้ว่านิทานมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อชีวิตของผู้คนในอดีต

ดังนั้นเพื่อไม่ให้เยาวชนไทยถูกกลืนหายไปกับสื่อวัฒนธรรมที่แปลกปลอมทำให้คุณค่าแท้ของวัฒนธรรมถูกคุณค่าเทียมเข้ามาครอบงำจนไม่มีผู้กล่าวถึง และอนุรักษ์สืบทอดวรรณกรรมเพื่อเป็นมรดกทางภูมิปัญญาไทยไว้ การศึกษานิทานพื้นบ้านจึงเป็นวิธีการหนึ่งที่จะอนุรักษ์ภูมิปัญญาของคนไทยที่กำลังจะสูญหายไปจากสังคมปัจจุบัน เพราะเยาวชนไทยในปัจจุบันหลงใหลวัฒนธรรมของต่างชาติ รับอิทธิพลจากชาติอื่นเข้ามาครอบงำการดำเนินชีวิตประจำวัน แบบ “ถูกไม่กลับ” ในอนาคตอาจจะไม่หลงเหลือวัฒนธรรมที่ดั้งเดิมของไทยให้คงอยู่อีกต่อไป จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องฟื้นฟูและสืบทอดนิทานพื้นบ้านที่เป็นมรดกสำคัญของท้องถิ่นเพื่อให้เยาวชนไทยได้ตื่นตัวหวงแหนและตระหนักในความสำคัญที่จะรักษาคุณค่าของนิทานพื้นบ้านให้คงอยู่คู่วิถีชีวิตที่งดงามแบบไทยต่อไป

จังหวัดสมุทรสาครก็เป็นจังหวัดหนึ่ง ที่มีลักษณะปัญหาเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น จังหวัดสมุทรสาครตั้งอยู่ในบริเวณที่ราบเจ้าพระยาตอนล่างมีชายฝั่งติดกับอ่าวไทยเป็นที่ราบลุ่มต่ำ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง ในอดีตพื้นที่บริเวณนี้เป็นกันอ่าวไทยมาก่อน จากการสำรวจและถ่ายภาพดาวเทียมสรุปได้ว่าเมื่อประมาณ 10,000 ปีมาแล้ว ชายฝั่งทะเลด้านทิศเหนืออยู่ถึงลพบุรี ด้านทิศตะวันออกถึงสระบุรี นครนายก

ปราจีนบุรี ด้านทิศตะวันตกอยู่ถึง สุพรรณบุรี นครปฐม ราชบุรี และเพชรบุรี เมืองชายฝั่งเหล่านี้มีหลักฐานทางโบราณคดีเก่าแก่ถึงยุคก่อนประวัติศาสตร์เรื่อยมาจนถึงยุคทวารวดี มีเมืองต่าง ๆ เป็นเมืองท่าริมทะเลติดต่อกับชายฝั่งทางน้ำ ทางทะเล

อำเภอเมืองสมุทรสาคร ตามประวัติศาสตร์ใช้ชื่อว่าเมืองสาครบุรี หรือเมืองท่าจีนเพิ่งจะเปลี่ยนชื่อเรียกว่า เมืองสมุทรสาคร เมื่อพุทธศักราช 2440 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์ได้ทรงจัดระเบียบการปกครองแบบมณฑลเทศาภิบาลโดยตราพระราชบัญญัติปกครองท้องที่ จัดระเบียบการปกครองท้องที่เป็นมณฑล เมือง อำเภอ ตำบล และหมู่บ้าน เมืองสมุทรสาครจึงได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอชื่อว่าอำเภอเมืองสมุทรสาคร ขึ้นอยู่ภายในเขตการปกครองของจังหวัดสมุทรสาคร ตำบล โกรกกราก อำเภอเมืองสมุทรสาคร ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ประกอบด้วยประชากรหลายเชื้อชาตินอกเหนือจากคนไทย โดยทั่วไปเป็นคนไทยเชื้อสายจีน นอกจากนี้ยังมีคนไทย เชื้อสายรามัญหรือมอญ และคนไทยเชื้อสายลาว โข่งอีกด้วย จึงเป็นผลให้ประชากรแต่ละกลุ่มต่างก็สืบทอดและธำรงไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมของกลุ่มชน แตกต่างกันไปบ้าง กลายเป็นขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่นของกลุ่มชนต่างๆ ประกอบกับ สภาพแวดล้อมของสังคมโลกเข้ามามีอิทธิพลต่อเยาวชนในตำบล โกรกกรากอย่างเห็นได้ชัด ทั้งในเรื่องอิทธิพลของสื่อต่าง ๆ จึงทำให้น่าวิตกว่านิทานพื้นบ้านซึ่งเป็นวัฒนธรรมของท้องถิ่น จะถูกลืมและถูกกลืนหายไปในที่สุด

จากลักษณะดังกล่าวผู้ศึกษาจึงพิจารณาเห็นว่าตำบล โกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครเป็นกลุ่มชนที่เก่าแก่ เป็นแหล่งมรดกวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทยที่น่าสนใจจึงเลือกศึกษานิทานพื้นบ้าน จากท้องถิ่นนี้ ซึ่งจะสะท้อนให้เห็นถึงวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี เพื่อให้มีความเข้าใจคนในท้องถิ่นมากขึ้น

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อรวบรวม และจำแนกประเภทของนิทานพื้นบ้าน ตำบล โกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
2. เพื่อศึกษาวิเคราะห์ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้านตำบล โกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
3. เพื่อศึกษาบทบาทของนิทานพื้นบ้านที่มีต่อคนในตำบล โกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้ศึกษาเฉพาะนิทานพื้นบ้านมุขปาฐะ ในตำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยเก็บข้อมูลตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน พุทธศักราช 2553 ถึงเดือน เมษายน พุทธศักราช 2554

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

นิทานพื้นบ้าน หมายถึง เรื่องเล่าที่เล่ากันปากต่อปาก หรือถ่ายทอดทางมุขปาฐะ โดยการสัมภาษณ์วิทยากรชาวดำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร โดยตรง

ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับนับถือสิ่งใดสิ่งหนึ่ง และปฏิบัติตาม ด้วยความไว้วางใจ มั่นใจ

ค่านิยม หมายถึง คุณค่าที่บุคคลในสังคมให้แก่สิ่งใดสิ่งหนึ่งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม และยึดถือเป็นเครื่องช่วยตัดสินใจและกำหนดการกระทำของตนเอง

วิถีชีวิตของชาวดำบลโกรกกราก หมายถึง แนวทางในการดำเนินชีวิตของชาวดำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร ซึ่งมีความเชื่อ ค่านิยม ประเพณีพิธีกรรมที่ได้รับสืบทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นแนวปฏิบัติ

บทบาทของนิทานพื้นบ้าน หมายถึง หน้าที่ หรือแรงจูงใจของนิทานพื้นบ้านที่มีอิทธิพลต่อความคิดหรือการกระทำของคนในตำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ได้นิทานพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ ของชาวดำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
2. ได้ทราบถึงความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี และวิถีชีวิตที่ปรากฏในนิทานพื้นบ้าน ตำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
3. ทำให้เข้าใจถึงบทบาทของนิทานพื้นบ้านที่มีต่อคนในตำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร
4. ได้อนุรักษ์นิทานพื้นบ้าน ของชาวดำบลโกรกกราก อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาครไว้สืบทอดต่อไป